षष्ठः पाठः । पिन्कोड्-प्रवर्तकः, महान् संस्कृतज्ञः !

गौरवः – अरे अमेय, कुत्र गच्छसि ?
अमेयः – समीपे एव पत्रपेटिका वर्तते। मातुलं प्रति पत्रं प्रेषयितुं तत्र गच्छामि।
गौरवः – दर्शय पत्रम्। अपि बेङ्गलुरुनगरे निवसति तव मातुलः ? तत् तु अतीव दूरे किल ? कदा पत्रं विन्देत् सः ?
अमेयः – सामान्यतः त्रीणि दिनानि अपेक्षितानि तदर्थम्।
गौरवः – त्रीणि दिनानि एव ? एतावत् शीघ्रम् ?
अमेयः – सत्यम्।
गौरवः – किन्तु सङ्केतः तु देवनागरीलिप्या लिखितः। कर्णाटके तु कन्नडलिपिः प्रयुज्यते नु ? तर्हि कथं पत्रवाहकः तत् पठितुं शक्नुयात् ?
अमेयः – पश्य एतत्। सङ्केतस्य अन्ते आङ्ग्लभाषया कश्चन क्रमाङ्कः लिखितः अस्ति। जानासि खलु तद्विषये ?
गौरवः – आम्, सः तु पिन्कोड्क्रमाङ्कः। अहं पत्रं न लिखामि किन्तु सद्यस्क-क्रयणसमये (Online Shopping) पिन्कोड्क्रमाङ्कः अनिवार्यः एव। इतोऽपि च अस्माकं विभागे ATM शाखाः, रुग्णालयाः, विशिष्टसेवाः वा कुत्र सन्ति इति ज्ञातुं पिन्कोड्क्रमाङ्कः आवश्यकः एव।

अयि मित्राणि, भारतसदृशे विशाले देशे सुदूरप्रान्तेभ्यः अन्यप्रान्तं प्रति प्रेषितानि पत्राणि विना विलम्बं विना प्रमादं कथं लभ्यन्ते? वयम् अस्माकं निवासविभागे पत्रपेटिकायां पत्रं क्षिपामः। ततः तत् पत्रालयं प्रति गच्छति। ततः च निर्दिष्टं स्थानं प्रति प्राप्नोति। कथं शक्या भवति एषा वितरणव्यवस्था? 'पिन्कोड्प्रणालिः' इत्येव एतस्य प्रश्नस्य उत्तरम्। पिन्कोड्क्रमाङ्कः नाम पत्रसङ्केतस्य अन्ते लिखिताः षट् सङ्ख्याः। पिन्कोड् नाम स्थानसङ्केताङ्कः। (PIN - Postal Index Number). ऑगस्ट १९७२-तमे खिस्ताब्दे स्वातन्त्र्यदिनसमारोहे प्रधानमन्त्रि-इन्दिरा-गान्धी-महोदयायै उपहारीकृता एषा महत्त्वपूर्णा प्रणालिः। केन खलु प्रवर्तिता इयं सङ्केताङ्क प्रणालिः ? सः पत्रालय-अधिकारी आसीत् संस्कृतपण्डितः गणितज्ञः **श्रीराम-भिकाजी-वेलणकरमहोदयः।**

सः कोलकतानगरे डाकतारविभागस्य निर्देशकरूपेण कार्यरतः आसीत्। तस्य कार्यकाले एकस्मिन् दिने कोऽपि दुःखितः केरल-प्रदेशीयः सैनिकः महोदयं मेलितुम् आगतः। सः तस्य पित्रोः स्वास्थ्यविषये किञ्चिदपि ज्ञातुम् असमर्थः। यतः तदा पत्रस्य प्रवासकालः केरलतः अरुणाचलप्रदेशपर्यन्तं क्वचित् मासाधिकोऽपि आसीत्। तेन पं. वेलणकरमहोदयस्य चिन्तनम् आरब्धम्, 'कथं पत्रस्य प्राप्तिकालं न्यूनं कर्तुं शक्नोमि?' दुर्बोधं हस्ताक्षरं, भिन्नाः प्रान्तीयाः भाषाः, अपूर्णः पत्रसङ्केतः इति नैके प्रत्यूहाः। अतः गणितज्ञेन तेन अङ्कानाम् उपयोगः कृतः। तेन देशस्य अष्ट विभागाः कृताः। तेषां च उपविभाग-जनपदाधारेण क्रमाङ्कनं कृतम्। तेन अधुनापि वयं विनायासं शीघ्रं पत्रं लभामहे।

अनुशासनप्रियस्य वेलणकरमहोदयस्य सङ्गीतमपि प्रियः विषयः। सः व्हायोलिनवादने तथा तबलावादनेऽपि

अतीव निपुणः। अतः एव सः 'गीतगीर्वाणम्' इति सङ्गीतविषयकं शास्त्रीयग्रन्थं संस्कृतेन रचितवान्। कथाः, गीतानि, बालगीतानि, नृत्यनाट्यम् इति बहुविधाः रचनाः तेन कृताः तथापि नाट्यलेखनं तस्य अभिमतः साहित्यप्रकारः। लेखनं, दिग्दर्शनं, नाट्यनिर्मितिः, व्यवस्थापनं, सङ्गीतसंयोजनम् इति सर्वमेव कर्तुं सः समर्थः अतः ''सबकुछ श्रीभिः'' इति तस्य नाटकानां ख्यातिः आसीत्।

धन्यः सः विद्वद्वरेण्यः येन वयं पिन्कोड्प्रणाल्या उपकृताः।

CFULEF

भाषाभ्यासः

१. उचितं पर्यायं चिनुत।

अ) पत्रवाहकः किं पठित्वा पत्रं वितरति ?

(१) देवनागरीलिपीम् (२) कन्नडलिपीम् (३) आङ्ग्लभाषाम् (४) सङ्केतक्रमाङ्कम्

आ) पिन्कोड्क्रमाङ्कः अत्र न आवश्यकः।

(१) रुग्णालये (२) सद्यस्क-क्रयणे (३) ATM शाखा-अन्वेषणे (४) पुस्तकपठने

इ) पिन्कोड्-प्रणालिः केन समारब्धा ?

(१) इन्दिरामहोदयया (२) गान्धीमहोदयेन (३) प्रधानमन्त्रिणा (४) वेलणकरमहोदयेन

ई) पिन्कोड्क्रमाङ्के कति सङ्ख्याः ? (१) ६ (२) ४ (३) ३ (४) २

२. माध्यमभाषया लिखत। १. वेलणकरमहोदयस्य कार्यवैशिष्ट्यानि लिखत।

२. वेलणकरमहोदयः केन प्रसङ्गेन पिन्कोड्निर्माणे प्रेरितः ?

३. एकवाक्येन उत्तरत।

अ) वेलणकरमहोदयस्य कः प्रियः विषयः ? आ) वेलणकरमहोदयः के वाद्ये वादयति स्म ?

इ) वेलणकरमहोदयेन रचितः सङ्गीतविषयकः ग्रन्थः कः ?

ई) पिन्कोड्प्रणालिनिमित्तं वेलणकरमहोदयेन देशस्य कति विभागाः कृताः ?

ऊ) वेलणकरमहोदयस्य अभिमतः साहित्यप्रकारः कः ?

५. विशेषणानि अन्विष्य लिखत।

अ) ______ प्रणालिः। आ) ______ सैनिकः।

इ) ______ भाषाः। ई) ______ हस्ताक्षरम्।

उ) ______ विषयः। ऊ) ______ रचनाः।

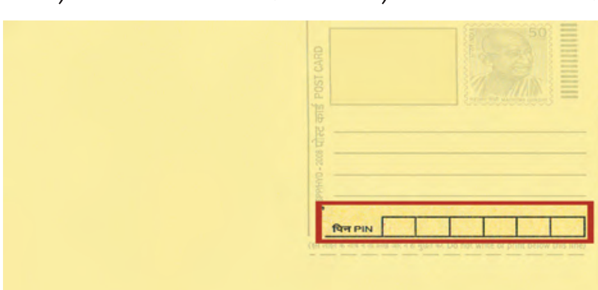

अन्विष्यत लिखत च।

१. एताः सङ्ख्याः किं निर्दिशन्ति।

4	0	0	0	7	9
?	?	?	?	?	?

२. विविधदेशेषु अपि पत्रसङ्केताङ्कप्रणालिः वर्तते वा ?

वेलणकरमहोदयेन लिखितानि नाटकानि ।
सङ्गीतसौभद्रम् ।
कालिदासचरितम् । जन्म रामायणस्य ।
तनयो राजा भवति कथं मे ? राज्ञी दुर्गावती ।
रणश्रीरङ्गम् । (त्रीणि नाटकानि) कालिन्दी ।
स्वातन्त्र्यलक्ष्मीः (नभोनाट्यम्) ।
स्वातन्त्र्यचिन्तामणिः (नभोनाट्यम्) ।
कौटिलीयार्थनाट्यम् (दूरदर्शनमालिका) ।

संस्कृतसाहित्ये वेलणकरमहोदयरचिताः शताधिकम् संस्कृतग्रन्थाः । तेषु नाटक-काव्य-सङ्गीतिका-नृत्य-नाट्य-विलोमकाव्यानि इत्यादयः विविधाः साहित्यप्रकाराः प्रसिद्धाः।

भाषासूत्रम् – २

(अ) विधिलिङ्लकार:। (विध्यर्थ:)

छात्रा: **पठन्तु**। (अपेक्षाया: बोध:) छात्रा: **पठेयु:**। (शक्यताया: बोध:)

विध्यर्थ: (विधि + अर्थ:)
उपदेश:, आशीर्वाद:, प्रार्थना, कर्तव्यम्, शक्यता, भविष्यत्कालनिर्देश: इत्यादय:।

१. **जीवेत्** शरद: शतम्। (आशीर्वाद:) २. प्राप्ते तु षोडशे वर्षे पुत्रे मित्रवद् **आचरेत्**।। (कर्तव्यम्)
३. **लभेत** सिकतासु तैलमपि यत्नत: पीडयन्। (शक्यता) ४. मतिमान् स्वस्थानं न **परित्यजेत्**। (उपदेश:)
५. अहम् अभिनेता/अभिनेत्री **भवेयम्**। (भविष्यत्काल:) ६. छात्र: प्रत्यूषे **उत्तिष्ठेत्**। (उपदेश:)

विधिलिङ्प्रत्यया: (विध्यर्थ:)

परस्मैपदम्				आत्मनेपदम्		
ए.व.	द्विव.	ब.व.	पुरुष:	ए.व.	द्विव.	ब.व.
इत्	इताम्	इयु:	प्रथम:	ईत	ईयाताम्	ईरन्
इ:	इतम्	इत	मध्यम:	ईथा:	ईयाथाम्	ईध्वम्
इयम्	इव	इम	उत्तम:	ईय	ईवहि	ईमहि

पठ् (१ प.प.)				रम् (१ आ.प.)		
ए.व.	द्विव.	ब.व.	पुरुष:	ए.व.	द्विव.	ब.व.
पठेत्	पठेताम्	पठेयु:	प्रथम:	रमेत	रमेयाताम्	रमेरन्
पठे:	पठेतम्	पठेत	मध्यम:	रमेथा:	रमेयाथाम्	रमेध्वम्
पठेयम्	पठेव	पठेम	उत्तम:	रमेय	रमेवहि	रमेमहि

नृत् (४ प.प.)				मन् (४ आ.प.)		
ए.व.	द्विव.	ब.व.	पुरुष:	ए.व.	द्विव.	ब.व.
नृत्येत्	नृत्येताम्	नृत्येयु:	प्रथम:	मन्येत	मन्येयाताम्	मन्येरन्
नृत्ये:	नृत्येतम्	नृत्येत	मध्यम:	मन्येथा:	मन्येयाथाम्	मन्येध्वम्
नृत्येयम्	नृत्येव	नृत्येम	उत्तम:	मन्येय	मन्येवहि	मन्येमहि

लिख् (६ प.प.)				दिश् (६ आ.प.)		
ए.व.	द्विव.	ब.व.	पुरुष:	ए.व.	द्विव.	ब.व.
लिखेत्	लिखेताम्	लिखेयु:	प्रथम:	दिशेत	दिशेयाताम्	दिशेरन्
लिखे:	लिखेतम्	लिखेत	मध्यम:	दिशेथा:	दिशेयाथाम्	दिशेध्वम्
लिखेयम्	लिखेव	लिखेम	उत्तम:	दिशेय	दिशेवहि	दिशेमहि

पूज् (१० प.प.)				मन्त्र् (१० आ.प.)		
ए.व.	द्विव.	ब.व.	पुरुष:	ए.व.	द्विव.	ब.व.
पूजयेत्	पूजयेताम्	पूजयेयु:	प्रथम:	मन्त्रयेत	मन्त्रयेयाताम्	मन्त्रयेरन्
पूजये:	पूजयेतम्	पूजयेत	मध्यम:	मन्त्रयेथा:	मन्त्रयेयाथाम्	मन्त्रयेध्वम्
पूजयेयम्	पूजयेव	पूजयेम	उत्तम:	मन्त्रयेय	मन्त्रयेवहि	मन्त्रयेमहि

(आ) समासा: ।

संवादम् इमं पठत ।

शिक्षक: – आदित्य, यूयं सर्वे ह्य: कुत्र गतवन्त: ?

आदित्य:– वयं सर्वे अरण्यं गतवन्त: ।

शिक्षक: – अरण्ये किं किम् आसीत् ?

आदित्य:– वने वृक्षा: आसन् ।

शिक्षक: – अन्यत् किम् आसीत् ?

आदित्य:– खगा: पशव: च ।

शिक्षक: – अन्यत् किम् ?

आदित्य:– फलानि, पुष्पाणि, पत्राणि च आसन् ।

शिक्षक: – अरण्ये **वृक्षखगपशव:** आसन् ।

अरण्ये **फलपुष्पपत्राणि** आसन् ।

१. वृक्षा: च खगा: च पशव: च– वृक्षखगपशव: ।

२. फलानि च पुष्पाणि च पत्राणि च– फलपुष्पपत्राणि ।

एतानि उदाहरणानि अपि पश्यत ।

१. सूर्यस्य प्रकाश:– सूर्यप्रकाश: ।

२. दशरथस्य पुत्र:– दशरथपुत्र: ।

३. प्रिय: देश:– प्रियदेश: ।

४. वाल्मीकिना रचितम्– वाल्मीकिरचितम् ।

५. कार्ये मग्न:– कार्यमग्न: ।

६. सुखं च दु:खं च– सुखदु:खे ।

७. राम: च लक्ष्मण: च– रामलक्ष्मणौ ।

८. नील: कण्ठ: यस्य स:– नीलकण्ठ: ।

९. एक: दन्त: यस्य स:– एकदन्त: ।

१०. दिने दिने– प्रतिदिनम् ।

संक्षेप: नाम समास: ।

शब्दा: सम्यक् अस्यन्ते यत्र स: समास: । समास: भाषाया: महत्त्वपूर्णं वैशिष्ट्यम् । समासा: अर्थम् अनुसरन्ति । सन्धिसमासयो: कृते पदद्वयमेव आवश्यकं किन्तु तयोर्भेद: द्रष्टव्य: ।

सन्धि:	समास:
१. उच्चारणं प्रधानम् ।	१. अर्थ: प्रधान: ।
२. विभक्तिप्रत्ययानां लोप: न भवति ।	२. विभक्तिप्रत्ययानां लोप: भवति।
३. सन्धौ समास: न शक्य: ।	३. समासे सन्धि: शक्य: ।
४. सूर्यस्य + उदय: = सूर्यस्योदय: ।	४. सूर्यस्य उदय: = सूर्य + उदय: = सूर्योदय: ।

सामासिकशब्दे पदद्वयम् १) पूर्वपदम्   २) उत्तरपदम्

सामासिकपदम्	पूर्वपदम्	उत्तरपदम्
सूर्योदय:	सूर्य	उदय:
नीलकण्ठ:	नील	कण्ठ:

पदस्य प्रधानत्वं क्रियापदेन सिध्यति। प्रधानत्वेन समासानां चत्वार: प्रकारा:। यथा

	पूर्वपदम्	उत्तरपदम्	अर्थप्रधानत्वम्	समासप्रकार:	उदाहरणम्
१.	✓	✗	पूर्वपदप्रधान:	अव्ययीभाव:	प्रतिदिनम्
२.	✗	✓	उत्तरपदप्रधान:	तत्पुरुष:	दशरथपुत्र:
३.	✓	✓	उभयपदप्रधान:	द्वन्द्व:	रामलक्ष्मणौ
४.	✗	✗	अन्यपदप्रधान:	बहुव्रीहि:	नीलकण्ठ:

उभयपदार्थप्रधान: द्वन्द्व: समास:।

१. इतरेतरद्वन्द्व: समास:।

चन्द्रसूर्यौ
चन्द्र: च सूर्य: च।

बालकबालिका:
बालका: च बालिका: च।

वृक्षलता:
वृक्षा: च लता: च।

इतर + इतर- भिन्नपदानि एकत्र प्रयुज्यन्ते अत्र।
१. लघुशब्द: (न्यूनस्वरयुक्त: शब्द:) प्रथम: भवेत्।
२. समस्तपदं नित्यं द्विवचने बहुवचने वा।
३. समस्तपदस्य लिङ्गम् उत्तरपदानुसारम्।
४. विग्रहे प्रतिपदं प्रथमा विभक्ति: योजनीया।
५. विग्रहे, प्रतिपदं 'च' इति अव्ययम् उपयोक्तव्यम्।
६. समस्तपदं बहुवचने चेत् प्रतिपदम् अर्थानुसारम्।
७. समस्तपदं द्विवचने चेत् प्रतिपदम् एकवचनम्।

कृति: १ – चित्रं दृष्ट्वा समस्तपदानि लिखत।

पत्रपुष्पाणि।

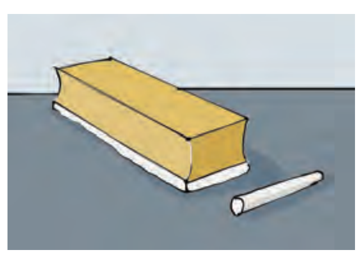

____

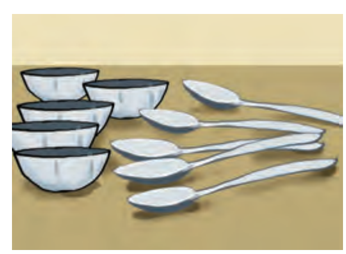

____

कृति: २ – चित्रं दृष्ट्वा समासविग्रहं लिखत।

स्कन्द: च गणेश: च।

____

____

चित्रं दृष्ट्वा समस्तपदं समासविग्रहं च लिखत।

जिज्ञासापत्रम्

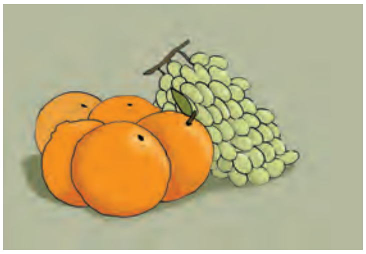

____

____

____

____

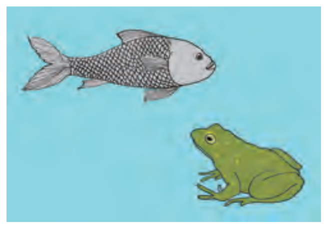

____

____

२. समाहारः द्वन्द्वः।

मूषकमार्जारम्। (जातवैरत्वम्)
मूषकः च मार्जारः च **एतयोः** समाहारः।

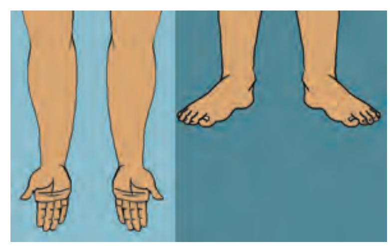

हस्तपादम्। (शरीरावयवाः)
हस्तौ च पादौ च **एतेषां** समाहारः।

यूकालिक्षम्। (सूक्ष्मजीवाः)
यूकाः च लिक्षाः च **एतासां** समाहारः।

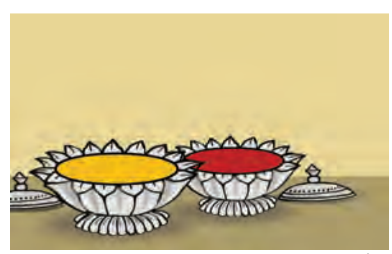

हरिद्राकुङ्कुमम्। (नित्यसाहचर्यम्)
हरिद्रा च कुङ्कुमं च **एतयोः** समाहारः।

दुग्धशर्करम्। (साहचर्यम्)
दुग्धं च शर्करा च **एतयोः** समाहारः।

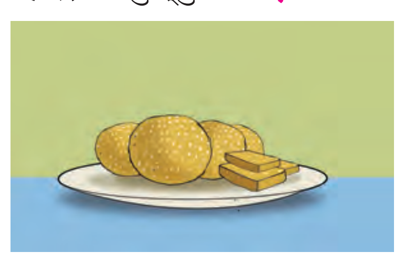

तिलगुडम्। (नित्यसाहचर्यम्)
तिलाः च गुडः च **एतेषां** समाहारः।

संवादम् इमं पठत ।

[ग्रीष्मावकाशे दौहित्राः दौहित्र्यः च मातामह्या सह केवलं संस्कृतेन वार्तालापं कुर्वन्ति । मातामही तेभ्यः संस्कृतभाषायाः विशेषान् कथयति ।]

मातामही - अस्माकं बाल्यकाले दूरदर्शने एकात्मतायाः एकं गीतम् आसीत् । तद् गायामः -

एका चटका, अनेकाश्चटकाः ।
धान्यम् अत्तुम् आयाताश्चटकाः ।।

सुधेन्दुः - मातामहि गतसमये त्वया चतुरस्य काकस्य कथागीतं श्रावितम् ।

एकः काकः तृषापीडितः ।
जलं न लभते दूरे दूरे ।।

तत्र एकः काकः इति उक्तम् । अधुना अत्र एका चटका इति वदसि ।

पृथा - आम् । तथा च 'एकं गीतम्' इत्यपि उक्तम् । तर्हि किमर्थम् अत्र एकः, एकम् इति भेदः ?

वेणुः - (चिन्तयित्वा) हं.. मया ज्ञातम् । यथा एकः बालः, एका बाला, एकं वनम् ।

मातामही - बहु सम्यक् वेणो ।

सुधेन्दुः - तर्हि एकः चषकः, एका लेखनी, एकं फेनकम् । अपि योग्यमेतत् ?

मातामही - बाढम् । सम्यक् अवगतं त्वया । इतोऽपि एकम् आङ्ग्ल-बालगीतं यूयं गायथ स्म । अपि स्मरथ ?

द्वौ लघू हस्तौ तालिकावादनाय । द्वौ लघू पादौ गमनागमनाय ।
द्वे लघू नेत्रे नभोदर्शनाय ।...

पृथा - मातामहि, अवगतं मया । तथा च द्वौ-द्वे एतयोः भेदोऽपि ज्ञातः । यथा द्वौ पुरुषौ, द्वौ दीपौ ।

वेणुः - द्वे फले, द्वे उद्याने ।

सुधेन्दुः - महिलाद्वयं वा द्रोणीद्वयम् इति कथं वक्तव्यम् ?

मातामही - द्वे महिले द्वे द्रोण्यौ वा । इदानीमहं सङ्ख्याशृङ्खलां वदामि । कथयत किमेतत् ?
त्रयः तिस्रः त्रीणि । चत्वारः चतस्रः चत्वारि ।।

सुधेन्दुः - (हसित्वा) मयैव अवगतम् । **त्रयः** वृक्षाः, **तिस्रः** मक्षिकाः, **त्रीणि** फलानि ।...

पृथा - तिष्ठ रे । अग्रे अहं वदामि । **चत्वारः** मुनयः, **चतस्रः** धेनवः, **चत्वारि** वाहनानि ।

मातामही - सुशोभनम् । चाणाक्षाः यूयम् ।

वेणुः - इतः परं वयं एकतः चतुःपर्यन्तं सङ्ख्यारूपाणि पठामः ।

मातामही - साधु । साधु ।

एकतः चतुःपर्यन्तं सङ्ख्यारूपाणि

एक (नित्यम् एकवचनम्)				द्वि (नित्यं द्विवचनम्)		
पुं.	स्त्री.	नपुं.	विभक्तिः	पुं.	स्त्री.	नपुं.
एकः	एका	एकम्	प्रथमा	द्वौ	द्वे	द्वे
एकम्	एकाम्	एकम्	द्वितीया	द्वौ	द्वे	द्वे
एकेन	एकया	एकेन	तृतीया	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्
एकस्मै	एकस्यै	एकस्मै	चतुर्थी	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्
एकस्मात्	एकस्याः	एकस्मात्	पञ्चमी	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्
एकस्य	एकस्याः	एकस्य	षष्ठी	द्वयोः	द्वयोः	द्वयोः
एकस्मिन्	एकस्याम्	एकस्मिन्	सप्तमी	द्वयोः	द्वयोः	द्वयोः

त्रि (नित्यं बहुवचनम्)				चतुर् (नित्यं बहुवचनम्)		
पुं.	स्त्री.	नपुं.	विभक्तिः	पुं.	स्त्री.	नपुं.
त्रयः	तिस्रः	त्रीणि	प्रथमा	चत्वारः	चतस्रः	चत्वारि
त्रीन्	तिस्रः	त्रीणि	द्वितीया	चतुरः	चतस्रः	चत्वारि
त्रिभिः	तिसृभिः	त्रिभिः	तृतीया	चतुर्भिः	चतसृभिः	चतुर्भिः
त्रिभ्यः	तिसृभ्यः	त्रिभ्यः	चतुर्थी	चतुर्भ्यः	चतसृभ्यः	चतुर्भ्यः
त्रिभ्यः	तिसृभ्यः	त्रिभ्यः	पञ्चमी	चतुर्भ्यः	चतसृभ्यः	चतुर्भ्यः
त्रयाणाम्	तिसृणाम्	त्रयाणाम्	षष्ठी	चतुर्णाम्	चतसृणाम्	चतुर्णाम्
त्रिषु	तिसृषु	त्रिषु	सप्तमी	चतुर्षु	चतसृषु	चतुर्षु

सङ्ख्यारूपाणि लिखित्वा वाक्यानि पूरयत।

अ) ________ (४) महिलाभ्यः तण्डुलान् आनय।
आ) तेषु ________ (३) तरुषु खगाः नीडानि अरचयन्।
इ) ________ (१) कपेः टोपिका पतिता।
ई) एतासु ________ (२) कृती लिखन्तु।
उ) ________ (३) भुवनानां समूहः नाम त्रिभुवनम्।
ऊ) ________ (१) दासी सन्देशं कथितवती।
ए) तयोः ________ (२) परस्परमेलनं न आसीत्।
ऐ) ________ (१) नगरे सः वसति स्म।
ओ) ________ (२) अपि कवी काव्यम् अपठताम्।
औ) कथामेताम् ________ (४) छात्रेभ्यः कथय।
अं) अहं ________ (३) चौरान् अपश्यम्।
क) वयं ________ (४) गीतानि गायामः।
ख) सः ________ (४) वेदान् अधीतवान्।
ग) वयं ________ (२) नेत्राभ्यां पश्यामः।
घ) शिवः ________ (३) नेत्रैः पश्यति।

हसत नन्दत !

१) नीता – आचार्ये, सा गौरी किमपि न करोति। आदिनम् उपविश्य केवलं व्यर्थं समययापनं करोति।
शिक्षिका – अस्तु। किन्तु त्वं कथम् एतत् जानासि ?
नीता – अहं तु सर्वदा, तामेव पश्यामि खलु !

२) शिक्षिका – छात्राः, ह्यः भूतकालः पाठितः किल? अधुना मिहिके, भूतकालस्य एकम् उदाहरणं कथय।
मिहिका – आचार्ये, अहं तु ह्यः अनुपस्थिता आसम्।
शिक्षिका : उत्तमं मिहिके ! त्वया सम्यक् भूतकालः ज्ञातः !

– चन्दमामा–मासिकात्।